

„...nem a hossza, hanem a minősége fontos az életnek”

Beszélgetés a 95 éves Szeberényi Zoltán irodalomtörténésszel

Irodalmunk doyenje, összmagyar viszonylatban is, a 96 éves korában elhunyt Faludy Györgyön kívül hirtelen nem is jut eszembe más, aki magasabb kort élt meg íróink közül, mint ő. A szlovákiai magyar írók mindenkori táborában viszont kétségtelenül az irodalomtörténész és nyugalmazott egyetemi tanár, Szeberényi Zoltán a legidősebb a maga, 2025. augusztus 11-én betöltött kilencvenöt évével. Nemzedékéből, az 1930-ban születettek népes táborából, Duba Gyula elmúlt évi halálával – noha Dobos Lászlóval, Dubával, Fónod Zoltánnal, Török Elemérrel és Veres Jánossal féltucatnyian is voltak – pedig már egyedül csak ő él. Negyedszázaddal ezelőtt, 'hetvenesükön' a *Noék az Ararát tetején* címmel az azóta már évtizede megszűnt Madách-Posonium Kiadó még külön kötettel tisztelgett előttük, melyben Szeberényi Zoltánról a nála egy-másfél nemzedékkel fiatalabb, ám az időközben már szintén elhunyt Zalabai Zsigmond festett alapos, elgondolkodtató portrét... Melyben a Füst Milán-i bonmot-val illetve: „élet-rajza szinte nincs, csak munkarajza”, utalva arra, hogy alig talál olyan írására, illetve vele készült interjúra, melyben életéről, illetve saját magáról vallott volna. S bár ezen a téren azóta a helyzet kicsit változott (gondolva itt Fónod Zoltán, Miklósi Péter vagy Nagy Erika évfordulós interjúira), másokhoz képest keveset tudni mégis a családjáról, gyermekkoráról, indulásáról. Ilyképpen, noha mi is már vagy félszázada ismerjük egymást, és volt idő, amikor közeli munkakapcsolatban is voltunk, s emberként is a legrokonszenvesebbek és a hozzám legközelebb állók közt tartom számon, élettörténete – az általánosságokon túl – mégis rejtve maradt előttem. Igazi irodalomtörténészi sors, aki még a legapróbb részleteket is kideríti, felfedi másokkal kapcsolatban, miközben ő – a maga „történetével” – mindvégig a háttérben s kicsit homályban marad...

– *Honnan jöttél hát? Kiket „hordozol” magadban, milyen örökséget kaptál felmenőidtől? Miféle 'képződmény' vagy? Felmerültek-e benned valaha ezek a kérdések?*

– Fölmerültek, de csak nagyon későn, hetvenen jóval túl kezdett foglalkoztatni ez a probléma. De akkorra már kihaltak a tanúk, így csupán a gyermekként – a felnőttek beszélgetéséből – felszedett emlékfoszlányokra támaszkodhattam. Annak idején, még az Osztrák–Magyar Monarchiában élénk volt a belső

migráció, s ez a felmenőim sorsán is tükröződik. Mindkét nagyapám főnemesi udvarban nőtt fel. Az apai nagyapám Barsvörösváron született, a báró Révayak udvarában egy cselédlány törvénytelen gyermekeként. A főnemesi birtokon élte gyermekkorát, felnövekedve pedig a Révay család négylovas hintójának parádés kocsisa lett, és erre mindvégig nagyon büszke volt. A bárói udvarban töltött évei alatt a véérébe ivódott az alattvalói szellem, a lojalitás, így mindvégig odaadó híve maradt a Monarchiának, majd későbbi örökösének, Horthynak. Még fiatalon, a 19. század utolsó éveiben került Komáromba, ahol megnősült. A sors fintora, hogy anyja sorsára emlékeztetően egy izsai suszter „megesett” lányát vette feleségül, aki még két lányt és öt fiút szült neki. Műveletlen, nehéz természetű, rideg lelkületű ember volt. Mivel születésemtől haláláig vele laktunk, anyám sokat szenvedett tőle. Anyai nagyapám Nádasdladányon született gróf Nádasdy Ferenc udvari kovácsának harmadik gyermekeként. A főnemesi birtokon nőtt fel, de kitanult molnárként hamar elkerült otthonról – a Millennium táján így Gútára, ahol családot alapított. Anyám még itt, a testvérei már Szímón születtek, ahol nagyapám főmolnárként kapott állást a hengermalomban. Ez a Vág menti falu az én társadalmi szocializációm egyik meghatározó színhelye volt. A nyári szünidők jelentős részét nagyszüleim példás családi körében tölthettem. Nagy becsben tartottak, mivel hosszú ideig én voltam az egyetlen unoka. Az első irodalmi hatások is itt értek. Nagyapám Gárdonyi Géza feledhetetlen paraszti hőseinek, Göre Gábornak, Durbints sógornak és elmaradhatatlan társuknak, Kácsa cigánynak a hányattatásairól szóló egykor nagy-sikerű regényéből, mindennapos vacsora utáni családi rituáléként részleteket olvasott fel. Csupán alapfokú iskolai végzettsége ellenére is tudatában volt az olvasás jelentőségének. S bár engemet is próbált erre ösztönözni, de nem sok sikerrel.

– Szülőhelyed? Szülőházad?

– Komárom város vezetősége a vagyontalan, sokgyerekes családok számára három, ún. munkásházat építtetett a múlt század húszas éveinek közepén. Ezek barakkszerű, földszintes épületek voltak, hús, szoba-konyhás, vízvezeték és WC nélküli lakással. Az egyik a Vág-Dunához közel eső városrészben épült. Apámék ide költöztek még csaknem teljes családi létszámban. Csupán a két idősebb lánytestvér hiányzott közülük, akik addigra már férjhez mentek. Évekig még nyolcan szorongtak abban a szűk lakásban. Különösen válságossá akkor vált a helyzetük, amikor a család összetartó ereje, a nagyanyám meghalt. Nem csoda, hogy a gyerekek igyekeztek mihamarabb szélnek eredni. Csak akkor konszolidálódtak némileg a körülményeik, amikor két fiú Magyarországra költözött, és többen önállók lettek vagy családot alapítottak. Ebben a főként kétkezi munkások, iparosok lakta, gyerekektől nyüzsgő bérházban, illetve ebben a szegény, de családiasan összetartó közösségben töltöttem életem első húsz esztendejét, itt szocializálódtam, itt telt a gyermek- és ifjúkorom. Itt szereztem életem meghatározó mémjeinek teljes arzenálját. Általánosan elfogadott tény, hogy az ember megőrzi, egész életére magába zárja annak a közegnek a szellemét,

életvitelét, világlátását, amelyben öntudatra ébredt. Nekem szerencsém volt. A megértésnek, a toleranciának, a torzsalkodás, irigység és hátsó gondolatok fűtötte érdekszövetségek nélküli együttélésnek ebben az egyszerű, többnyire szegény sorsú emberekből álló közösségében tapasztalt példájával, mértékével azóta sem találkoztam.

– *És ezzel már el is jutottunk a gyermekkorodhoz... Például édesapádról is keveset nyilatkoztál eddig...*

– A munkásházban eltöltött mintegy két évtizedre, gyermekkorom és kora ifjúságom éveire nem igazán szívesen vagy csak vegyes érzelmekkel tudok visszaemlékezni. Szüleim házassága nem volt felhőtlen. Apám keveset volt otthon, szabadidejét többnyire cimborái, a halászok között töltötte, s csak késő este vetődött haza, nem ritkán italosan. Mentségére legyen mondva, hogy rendkívül kedvezőtlen körülmények között szocializálódott. Szülei látástól vakulásig dolgoztak, a nyolc gyerek nevelésére kevés idejük-erejük maradt. A gyerekek lényegében egymásra utalva, többnyire a mélyszegénység körülményei között nőttek fel. Nem érezhették igazán és ennél fogva talán nem is igényelték a családi tűzhely melegét. Nem róható fel nekik, hogy felcseperedve igyekeztek minél kevesebb időt otthon tölteni, és mihamarabb munkába állni, önállósulni. Apám rossz beidegződéseket és életfelfogást, hamis, nem előre mutató világlátást hozott magával a családi környezetből. Sokat örökölt apja nehéz természetéből. Komor, hirtelen haragú, empátiára, érzelmi elmélyülésre szinte képtelen természetű volt. Művelődési igényei nem voltak. Könyvet soha nem láttam a kezében, napilapokon kívül mást nem olvasott, pedig kiváló értelmi adottságokkal és felfogóképességgel bírt. Szűcsnek tanult, és rendkívüli kez ügyességének köszönhetően a szakmája kiváló mestere lett. Anyámmal a közös munkahelyükön ismerkedtek meg. A rövid ismeretséget követő házasságuk a „szerelem első látásra” jegyében fogant, de gyors egybekelésükhöz én is „hozzájárultam”. Apám nem volt felkészülve a családalapításra, s mivel önálló lakásra pénze nem volt, hát hazavitte újdonsült asszonyát. A még néhány évig ott lakó testvérei a lakás szűkössége miatt púpnak érezték a hátukon a fiatal arát, különös tekintettel annak várandós állapotára.

– *Édesanyádról viszont több alkalommal is szeretettel beszéltél...*

– Anyám vidám természetű, érzékeny lelkületű, toleráns, gazdag érzelmi világú asszony volt, szöges ellentéte apámnak. Én voltam számára a világ közepe, szinte majomszeretettel vett körül. Már felnőtt voltam, amikor bevallotta, azért nem lett testvérem, mert úgy érezte, képtelen lenne megosztani a szeretetét. Eltéphetetlen, mély érzelmi kapcsolat szövődött közöttünk, ami haláláig nem szakadt meg. Szeretett olvasni. Igaz, számára csak egyetlen író létezett: Jókai. Elolvasta minden regényét, ami csak fellelhető volt a városi könyvtárban. Engem is gyakran biztatott olvasásukra – nem sok sikerrel –, de olvasmányélményeit szívesen hallgattam. Más irányú igényeim és vonzalmaim voltak. Kor- és sorstársaimmal a szabadidőnk nagy részét – rongylabdával futballozva – a környező tágas grundokon vagy nyaranta a Vág-Duna akkor még szennyezetlen

vizében töltöttük. A fürdőzés szüneteiben pedig a Sistagnak nevezett tenyérnyi erdőség liánnal sűrűn benőtt galagonya- és kökénybokrai között vagy az árterület buja tenyészetében a mohikánok ellenségeire vadásztunk. Gyermeki fantáziánkban a Sistas az őserdőt, a Vág-Duna vize a végtelen tengereket jelentette, ahonnan többnyire csak az éhség vetett haza bennünket a kora esti órákban. Olvasásra már alkalmatlanul.

– *Egyszer azonban csak iskolás lettél Te is...*

– A római mitológia szerint a Párkák szövik sorsunk fonalát. Az én ügyeletes Párkám viszont eléggé szórakozott lehetett, mert sorsom fonala meglehetősen göcsörtösre sikeredett. Ami az iskolai művelődésben is tükröződik. A nagy gazdasági világválság közepén születtem. A nemzedékemhez, a „harmincasokhoz” nem volt kegyes a történelem. Gyermekkorunk egy államfordulat és rendszerváltás jegyében zajlott. Az elemi iskola első két osztályát még a csehszlovák éra alatt abszolváltam, a harmadikat már a visszacsatolás után kezdtem el, a „magyarok alatt”, ahogy mifelénk mondták. Mozgalmas időket éltünk akkor. Komárom magyar lakossága lelkesen, boldog várakozással telten várta a bevonuló honvédeket. Sohasem felejttem el, ahogy anyámmal ott szorongtunk az éljenző, könnyekig meghatott tömegben, derűsen hallgatva az időnként felhangzó kórust: „Elment Benes Ede, / egye meg a fene.” A lelkesedés akkor hágott a tetőfokára, amikor az élő hungaricum, a lovas tengerész, Vitéz Nagybányai Horthy Miklós Őfőméltósága díszes tengerésztiszti egyenruhájában, délcegen ülve hófehér lován beléptetett a városháza elé. Ez a kép örökre bevésszódott az emlékezetembe, mint ahogy később a nagy lelkesedést hamarosan

felváltó csalódottság, a gyorsan romló közhangulat is. A város lakossága megcsappant, a csehek és a szlovákok, főként tisztviselők, vállalkozók, kereskedők, állami alkalmazottak elhagyták a várost, köztük apám munkaadója is. A tisztesszegénységből a mélyszegénység peremére süllyedtünk. A drasztikusan romló életszínvonal hamarosan új folklórt is szült. Ennek néhány termékét ma is őrzi az emlékezetem: „Minden drága, / vissza Prága!” vagy a nem éppen szalonképes: „Amíg Benes volt az atyánk, / selyem volt a gatyánk, / mióta Horthy az atyánk, / ki van a pi**ánk!” Az iskola légköre, szelleme is gyökeresen megváltozott. Anyaországi tanítót kaptunk, aki bevezette, hogy az első tanítási órát mindennapi mantraként, vezényszóra, vigyázzállásban, szemünket kormányzó urunk berámázott képére szegezve harsogjuk: „Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában, hiszek Magyarország feltámadásában!” A negyvenes évek elején bevezették a jegyrendszert. Alapvető élelmiszert (liszt, zsír, cukor stb.) csak jegyre lehetett vásárolni. Erre is reagált a kaján felvidéki folklór egy korabeli tendenciózus slágert parafrázálva: „Édes Erdély itt vagyunk / nálad nélkül megvagyunk / negyed kiló zsírt kapunk / cukrot is csak húsz dekát / nem mehet ez így tovább!”

– *Ennyire érzékelhető volt az alsóbb szinteken is a két rendszer, a két társadalmi berendezkedés közti különbség?*

– Nincs jó emlékem a Horthy-korszakból. Zsenge korom ellenére ráéreztem a társadalmi helyzet megváltozására, az elszegényedés tényére, a korábbi demokratikus állapotok fokozatos megszűnésére. Ellenszenves volt számomra a szigorú társadalmi megkülönböztetés, a nagyságos, a tekintetes, a méltóságos urak rongyrazó világa. Nem volt ínyemre a szoldateszka szellemű leventeoktatás, a tömény etnocentrizmus, az erőltetett vallásosság. Mivel apám igen gyéren keresett ebben az időben, a magas tandíj miatt csak az ötödik elemi osztály elvégzése után gondolhattam továbbtanulásra. Az alacsonyabb tandíjjal járó polgári iskolában folytatódott iskolai művelődésem, de már a közben kitört háború mostoha körülményei között. A második osztálytól kezdve hadikórházba nyilvánították az iskolánkat. Az oktatás a délutáni órákban, a gimnázium épületében folytatódott. A negyedik osztályt 1944. szeptember 1-jén kezdtük, de a légiriadók, a bombázás miatt 26-án már be is fejeztük. Most is fülemben csengnek tanárunknak, Kossányi Józsefnek a statárium miatt nagy bátorságra valló elbocsátó szavai: „Ezt a háborút elvesztettük, hamarosan ideér a front, a barbár szovjet hadsereg, a rátok váró megpróbáltatásokban is őrizzétek meg emberségeteket és magyarságotokat! Isten óvjon benneteket!”

– *A világháború után Nyugatra menekült, komáromszentpéteri születésű költőről van szó?*

– Igen, róla. A történelemtanárunk volt. Az oktatás csak a „felszabadulás” után, 1945 májusában folytatódott. A csonka tanév ellenére, június végén mégis kaptunk bizonyítványt. A háború befejeződött, a fegyverek elhallgattak, de a felvidéki magyarságra béke helyett az üldöztetés, az elnyomatás és a teljes jogfosztottság korszaka várt. A Monarchia népeinek főleg a 19–20. század fordulóján

felgyülemllett magyargyűlöletét a Horthy-rendszer értelmetlen és felelőtlen „Mindent vissza!” politikájával sikerült ébren tartani és fokozni. Így 1945 után a vidékeinkről 1938-ban elűzött, illetve eltávozott csehek és szlovákok is visszatértek, és sérelmeiket brutálisan megtorolták. Az üzemek, boltok, műhelyek stb. élére nemzeti felügyelőt – „správcát” – állítottak, ami egyenlő volt a kifosztásukkal. Megkezdődött a „feltelepítés” Csehországba, és a „kitelepítés” Magyarországra. Sajnos, egyre kevesebben élünk, akik még a saját bőrükön tapasztalták ezt a középkori szabadrablásokat idéző, a rabszolgatartó társadalom embertelen körülményeire emlékeztető időszakot. A „szocializmus” alatt tabu volt erről szólni. Irodalmunk nem dolgozhatta fel nyíltan és szabadon – esetleg csak jókora késéssel érinthette drámákban, regényekben azt a tengernyi szenvedést, sorstragédiát, amit a felvidéki magyarság átélt. És lassan elfogynak a tanúk. Az idő maga alá temeti a történeteket, minden elfelejtődik, mintha mi sem történt volna. A mai fiatalok már jóformán semmit sem tudnak a – Fábry Zoltán szavaival – „zárójeles négy év” gyötrelmeiről. Nem is érdekli őket, illetve sokáig az iskolában sem hallhattak róla, tudtommal nem kötelező olvasmány Fábry döbbenetes kiáltványa, *A vádlott megszólal* sem. A szlovákság pedig még elnézést sem kért tőlünk. A kommunista vezetés is csak 1963-ban volt hajlandó elítélni a történeteket.

– 1945-ben, Csehszlovákia helyreállításával természetesen – s rögtön első lépésként – a magyar iskolákat is bezárták...

– Igen, továbbtanulásra csak Magyarországon volt lehetőség. Kockázatos volta miatt azonban anyám – tizenöt éves voltam – nem engedett átszökni a Dunán, további művelődésre viszont csak szlovák tanítási nyelvű iskolában volt mód. Mivel Csehszlovákiában ingyenes, de csak háromosztályos volt a polgári, a gimnáziumba csupán egy egyéves továbbképző tanfolyam elvégzése után lehetett átlépni. Bár szlovákul nem tudtam, tanulásvágytól fűtve mégis beiratkoztam. Ez a „stúdium” azonban önmaga karikatúrája volt. Osztálytársaim túlnyomó többsége magyar volt, a tanítás nyelvét nem értettük, így az órákon értetlenül és unatkozva hallgattuk a tanárokat. Rejtély, hogy minek az alapján minősítettek, hiszen makogásnál többre nem vittem, mégis kaptam – igaz – elégségesektől hemzsegő, továbbtanulásra nem jogosító bizonyítványt. Így jobb híján kitanultam az apám mesterségét, és abszolváltam az inasiskola három évfolyamát, sőt Pozsonyban szakmai vizsgát is tettem. Életem további alakulásába a „dicső február”, 1948 februárja, a kommunista hatalomátvétel hozott döntő fordulatot. A nemzetiségi torzsalkodást a szőnyeg alá söpörték, és megnyíltak a magyar iskolák is. A komáromi gimnáziumban Dolgozók Felsőbb Iskolája névvel hároméves, magyar tanítási nyelvű, érettségivel járó, technikai irányú esti tanfolyam nyílt azok számára, akiknek a háború berekesztette a középiskolai tanulmányait. Mivel a szűcsmesterségben sok öröme nem lehettem, apám beleegyezésével éltem a lehetőséggel, és beiratkoztam. A tanítás délután négytől este nyolcig tartott a hét minden munkanapján. Tanáraink – többnyire hajógyári mérnökök – a képzés hatékonysága érdekében hamarosan

betereltek bennünket az akkoriban rohamosan fejlődő helybeli hajógyárba. A gyárban töltött évek azonban arról győztek meg, hogy a műszaki szakmát és gondolkodást sem nekem találták ki. Ezért az első adandó alkalommal hátat fordítottam a műszaki pályának. Egy, az *Új Szóban* megjelenő felhívás nyomán az én technikai érettségimmel – nagy vakmerően – magyar nyelv és irodalom szakra jelentkeztem az akkoriban megnyíló, egyetemi fokú Pedagógiai Főiskolán Pozsonyban. A technikai iskolában nem vették komolyan a humán tárgyakat, nyelvtanóránk alig volt, irodalomból pedig többnyire csak Arany, Ady és József Attila verseit olvastuk-értelmeztük. Így hát csaknem üres tarsollyal állítottam be a felvételire. A legnagyobb meglepetésemre mégis felvettek. Nyilván „a termelésből jött népi értelmiségi” akkoriban igen nagy becsben tartott státusa feledtette felvételiztetőimmal a mérhetetlen tájékozatlanságomat. Így lettem főiskolai hallgató, majd magyartanár.

– *S ha jól tudom, Galántán kezdél tanítani...*

– Az abszolutóriumot követően megnősültem. Mivel Pozsonyban kívántunk maradni, feleségem – egykori évfolyamtársam – a Pedagógiai Könyvtárban helyezkedett el, én Galántán kezdtem el tanári pályámat. Ez az állapot csak néhány évig tartott. Az ötvenes-hatvanas évek fordulóján egymást érték az iskolareformok, ezeket a tanárképzés sem kerülhette el. Alma materünk, a Pedagógiai Főiskola megszűnt. Az alapfokú pedagógusképzést az ún. Pedagógiai Intitutumok keretében kívánták megoldani. A magyar tagozat Nyitrára került. A tanárok közül azonban sokan nem vállalták sem a vidékre költözést, sem a bejárást. Nyitrán pedig az így kialakult tanárhiányt sürgősen meg kellett oldani. Nejem, aki vörös diplomával végzett, meghívást kapott az ottani magyar nyelv és irodalom tanszékre, de mivel anyai örömök elé nézett, nem fogadhatta el a kedvező ajánlatot. Helyette én kerültem a tanszékre. Így lettem főiskolai tanár.

– *Ahol végül kereken negyven évig maradtál...*

– Igen, egészen a nyugdíjba vonulásomig. Az oktatói-nevelői munkában végre magamra találtam. Nagyon jól éreztem magam a hallgatóim között. Tudatában voltam, hogy a tinédzser korúak lelke rendkívül sérülékeny, s én óvakodtam éreztetni velük a rangbeli-tudásbeli különbséget, és nem gázoltam az önértékükbe. A tanításban örömet leltem, de az oktatáson kívüli problémák, a főleges bürokrácia, a túlzó ideologizálás miatt, mégis vegyes érzelmekkel tekintek vissza ezekre az évekre. Öröm és megelégedés akkor tölt el, ha egykori tanítványaim népes seregére, arra a mintegy nyolcszáz magyar szakos tanárra és tanítóra gondolok, akiknek a képzésében részt vehettem.

– *Fried Istvántól hallottam egyszer: ha a tanítványai többet tudnak nála, az az ő érdemük, ha viszont kevesebbet, az a tanáruk hibája... Egyetértesz ezzel? És tartod-e még tanítványaid egyikével-másikával a kapcsolatot, illetve tudsz-e pályájuk alakulásáról?*

– Hát persze. És nincs annál szívderítőbb, mint amikor a tanítvány eredményeiben beéri és meghaladja tanítóját. Nekem ez a sors kegye folytán többszörösen megadatott. A szlovákiai magyar irodalmi-kulturális és tudományos élet olyan kimagasló képviselőinek a művelődéséhez, szellemi kultúrája

gyarapodásához és szakmai fejlődéséhez járulhattam hozzá, mint Bodnár Gyula költő, író, publicista, Csáky Károly költő, helytörténész, néprajzkutató, Z. Németh István költő, író, szerkesztő, Pongó István, Laczkóné Erdélyi Margit, Bárczi Zsófia, Benyovszky Krisztián, Keserű József, Baukó János egyetemi tanárok, Szarka Tamás és Szarka Gyula Kossuth-díjas dal- és zeneszerzők. Jó érzés és koromat-bajaimat feledtető öröm, hogy mindannyiukkal baráti viszonyban és kapcsolatban állok, s még van erőm figyelemmel kísérni munkásságukat, számon tartani sikereiket.

Mindent összegezve talán elmondhatom, hogy humanistának tartom magam, aki akarattal nem ártott senkinek, és nem próbált mások kárán érvényesülni, sem anyagi, sem társadalmi előnyökhöz jutni. Tőlem telhetően igyekeztem hivatásomhoz és magyarságomhoz méltón élni és cselekedni. Pedagógiai munkásságom megítélése viszont nem az én tisztem, bár annyit megjegyezhetek, hogy oktatói-nevelői munkámból, illetve a tanításon kívüli tevékenységemből mindig lelkiismereti kérdést csináltam. Megpróbáltam adottságaimból és erőmből telhetően a sokszor retardáló körülményekhez és lehetőségekhez kényszerűen igazodva a lehető legjobban, leghasznosabban cselekedni. Életem tizedik évtizedének felétől visszatekintve azonban természetesen mégis vannak hiányérzeteim.

– Irodalmi-irodalomtörténeti munkálkodásod zöme a (cseh)szlovákiai magyar irodalom – mint történeti képződmény – kutatásához, vizsgálatához, annak addig becsérkészetlen területei, területrészei feltárásához kapcsolódik. Pedig az akár más irányt is vehetett volna. Amire jó példa az Irodalmi Szemle 1971. márciusi számában egymás mellett olvasható két, nagy erudícióval megírt recenziód is: az egyik Dallos István A Híd valómása című, a figyelmet – Nyitráról lévén benne szó – a helyi irodalmi hagyományokra terelő visszaemlékezéséről, a másik pedig Hankiss Elemér Az irodalmi kifejezésformák című, magyar viszonylatban a maga korában úttörőnek számító irodalomelméleti kötetéről. (Bár gondolom, s ezt csak zárójelben: utóbbiban, érdeklődésed illetén kitágulásában szerepet játszhatott fogékonyságod az 1960–1970-es évek fordulóján az Anton Popovič, illetve František Miko névével fémjelzett, nemzetközi jelentőségű nyitrai irodalomelméleti kabinet strukturalista kutatásaira is.) Az 1970-es évektől megjelent könyveid – a második világháború alatti nyitrai HÍD Irodalmi Társaság, vagy a György Dezső költészetét feldolgozó monográfiáid, az 1945 utáni csehszlovákiai magyar irodalomkritikából szerkesztett antológiáid, továbbá a Duba Gyula, Turczel Lajos és Ozsvald Árpád oeworjét bemutató kismonográfiáid – azonban már kizárólag a helyi irodalmi hagyományokkal, illetve irodalomfejlődés vizsgálatával foglalkoznak. Amire nagy szintézissel, a Magyar irodalom Szlovákiában 1945–1999 című kétkötetes, a Görömbei András 1945 utáni csehszlovákiai magyar irodalomtörténetét tovább író, továbbgondoló, szerintem az életműved csúcsát jelentő írói-irodalmi arcképgyűjteményed tette föl a koronát, mely az általad megjelenített korszak irodalmi műveinek és folyamatainak teljesen egyedi összefoglalása...

– Úgy gondolom, visszatekintve, hogy munkásságom volumene nincs arányban a főiskolán eltöltött négy évtized adottságaival és lehetőségeivel. Körülményesen

és meglehetősen rossz hatásfokkal, a részletekbe veszően dolgoztam. Néhány művemre – éppen az általad felsoroltakra – mégis szívesen és megelégedéssel gondolok. S miután mindvégig az irodalom – a 20. századi magyar irodalom története – volt a szűkebb szakterületem, erre irányult a tudományos munkásságom is. Azt pedig magától értetődőnek tartom, hogy kutatási témámul – felvidéki lokálpatriótaként – a (cseh)szlovákiai magyar irodalom és szellemi kultúra történetét választottam. Bölcsészdoktori értekezésemet a nyitrai HÍD Irodalmi Társaság történetéről, a kandidátusit (ma PhD) Győry Dezső költészetéről írtam, a docensi habilitációm témája Forbáth Imre költészete volt. Emellett Turczel Lajosról, Duba Gyuláról, Ozsvald Árpádról, mint felsoroltad, kisonográfiaít jelentettem meg, ám életem fő művének magam is a *Magyar irodalom Szlovákiában (1945–1999)* című kétkötetes portréesszé-sorozatot vélem, amelyet a felvidéki magyar irodalom tablószerű kézikönyvének szántam.

– *Főiskolai tanári pályád során kétszer is voltál tanszékvezető, és mindkétszer meglehetősen nehéz, bonyolult időszakban: először az 1960-es évek csehszlovákiai demokratizálódási folyamatát megtörő s a szovjet hadsereg 1968-as bevonulásával kezdődő, Gustáv Husák nevével fémjelzett időszak kezdetén, majd 1980–1985-ben, ugyanezen, lényegében neosztálinista éra ideológiai nyomásának kiteljesedése idején... De Nyitrán találtak az 1989-es bársonyos forradalmat követő rendszerváltó évek is... Mit jelentettek a pályádon és milyen kihívások elé állítottak ezek az éles váltások, fordulópontok?*

– Törvényszerű, hogy az ember a nosztalgia rózsaszín szemüvegén néz vissza az elmúlt időkre, vannak azonban élmények, amelyeket a nosztalgia sem tud megszépíteni, amelyekre visszagondolva borsódzik az ember háta. Az 1968-as év fémjelezte politikai enyhülést, az „emberarcú szocializmus” időszakát durva visszarendeződség, kegyetlen megtorlás, a hírhedt husáki konszolidáció követte, amelynek epizódjai vissza-visszatérő rémálmodokként ma is kísértenek. Mindez számomra különösen megterhelő volt, mert tanszékvezetőként éltem át ezt az időszakot. A hatvanas-hetvenes évek fordulóján megkezdődött politikai átvilágítás, az ún. átigazolás során szinte megtizedelték intézményünk tanári állományát, így tanszékünk két tagja is az utcára került. Az intézményalapító, a magyarokkal szemben megértő, toleráns dékánt egy sovíniszta, magyargyűlölő váltotta fel, aki célirányos elfogultságában szisztematikusan erodálta a magyar tagozatot. Megszüntette a középfokú tanárképzést, új hallgatókat nem vehettünk fel, csak a már megkezdett évfolyamok fejezheték be tanulmányaikat. A tanszék munkája az alapiskolák alsó tagozatos tanítóinak képzésére szűkölt. Betiltotta a leendő pedagógusok közéleti és kulturális fejlődését szolgáló Juhász Gyula Ifjúsági Klubot, feloszlatta a kezdő tollforgatóknak otthont adó Fórum Irodalmi Kört. Nyilvánvaló, hogy csak azért nem szüntette meg teljesen a magyar tanítóképzést és a magyar tanszéket, mert tartott a várható nemzetközi botránytól. A tanszék további sorsában így a „nem minden rossz jó ártalomra” régi népi tapasztalata érvényesült. Politikai passzivitás miatt énrám is a leváltás várt, de szerencsére még időben sikerült az elbocsátott kollégák helyébe két kiváló tudós pedagógust Nyitrára csábítanom. A konszolidáció inkvizítorainak

zaklatása elől menekülő Tózsér Árpád és a kiváló nyelvész, Kovács László elfogadta meghívásomat. Tanszékünk egyetlen párttagja vette át az irányítást, ezáltal némileg konszolidálódott a helyzetünk, kevesebbet zaklattak bennünket. Az irodalmi kör Új Fórum címmel, Tózsér Árpád vezetésével újraindult, munkája felpezsdült, kiteljesedett. A legnagyobb sikerét az általa népballadák-ból, szlovák és magyar népdalokból, *Betyárok sírja* címmel összeállított zenés műsorával érte el, amely a szlovákiai magyar amatőr színpadok seregszemléjén, a komáromi Jókai Napokon első díjat nyert. A nyelvészet iránt érdeklődő hallgatók Kovács László irányításával a nyelvjáráskutatásban értek el szép sikereket. Aligha tévedek, ha úgy vélem, hogy a szocializmus korszakára vonatkozó érvénnyel a hetvenes évek elején volt a nyitrai magyar tanszék oktató-nevelő munkájának a legmagasabb szintjén.

– Az imént arról (is) beszéltünk, milyen jelentős szerepe(ke)t vállaltál a csehszlovákiai magyar irodalom „önösszeszedése”, illetve kritikai értékelése terén... Főleg az ezredforduló táján s után azonban olyan folyamatok indultak el a szlovákiai magyarság életében is, amelyek más értelmezést és irányt adtak mindennek, ami e tekintetben volt... így a hazai magyar irodalom számára is... Hogyan látod ezeket a folyamatokat, s mennyiben befolyásolták annak alakulását? Mi lenne, mi lehetne az irodalom és a könyv, illetve az irodalomnépszerűsítés szerepe, feladata ebben a mai megváltozott és azóta is szüntelen változásban levő világban? Lehet-e, van-e ezeknek még identitásképző szerepük?

– Ezekre a kérdésekre nem könnyű röviden és meggyőzően válaszolni. Egy-másnak ellentmondó nézetek élnek minderről a köztudatban, ami abban gyökerezik, hogy az irodalom társadalmi szerepe igen sokrétű és korfüggő. Napjaink rohanó, túltechnizált, a Szilícium-völgy uralta világa nem kedvez az irodalomnak. Korunk beláthatatlan következményekkel járó drámai, sőt tragikus jelensége, hogy a Gutenberg-galaxis kozmikus sebességgel távolodik, az egykor oly ragyogó fényei lassan kihunynak. Az irodalom folyamatosan és egyelőre megállíthatatlanul veszít társadalmi súlyából, a szellemi kultúrát, a közgondolkodást formáló erejéből. Silányul a könyvkultúra és általában az emberi szellem és műveltség humán szférája. A könyvkiadás a haszonelvű, főként a triviális és biológiai szükségletekre vonatkozó ismeretek népszerűsítésére, önfejlesztésre, testápolásra, sportra, az önmegváltás csodaszereit és fortélyait ismertető irodalomra koncentrálnak. Az ember szellemi-lelki egészségét támogató, értékteremtő szépirodalom a háttérbe szorul.

Leginkább a vers, a líra hiányzik az életünk-ből. A lapok csak elvétve közölnek verset. Márpedig a szép szó, a vers nélkül elszürkül az ember lelke, érzelmi világa, képzeletének tartománya. A költők a szellem, a világi transzcendencia képviselői, a költészet mással nem pótolható tudósítás a lét kifürkészhetetlen bugyraiból, a lélek legmélyebb titkairól, feloldatlan és feloldhatatlan rejtélyeiről. A próza az ember személyiségének, jellemének hatásos formálója, gazdagítója, finomítója. A regényekben, drámákban ábrázolt élethelyzetek, jellemek alakíthatják az olvasó énjét, személyiségét, követendő például szolgálhatnak, segíthetik problémái megoldásában. Az értékes, magas művészi színvonalú regény,

novella stb. külön világ, szentély, ahol az emberlét terhei-gondjai megnyílnak, ahol az olvasó új világot fedezhet fel, új élményekkel, érzelmekkel, kapcsolatokkal gazdagíthatja személyiségét. A kalandregények kockázatmentes izgalmakkal telítik olvasójukat, a családregények az emberi élet folytonosságának tudatát erősítik, az összetartozás, az egymás iránti szolidaritás és felelősség fontosságát sugallják. Az irodalmi művek gyönyörködtető, szórakoztató, pihentető, ugyanakkor nevelő és személyiségformáló erejűek. Semmihez nem hasonlítható módon fejlesztik az ember önismeretét, nemesítik jellemét. A világ-irodalom bőséges tárháza az örökérvényű jellemeknek, a sorsformáló élethelyzeteknek, konfliktusoknak. A kultúraszociológusok tapasztalatai bizonyítják, hogy a jelentős írók szeme érzékenyebb és mélyebbre lát az emberi személyiség rejtelmeibe, mint a lélektan tudós kutatói.

– *Miben látod ez erodálódási folyamat ellenszerét?*

– Meggyőződésem, hogy az irodalom iránti érdeklődésnek, az olvasási kedv hanyatlásának egyik meghatározó oka az iskolai irodalmi nevelés hatástalansága. A korszerű irodalmi nevelésnek egyetlen célja lehet: a tanulókat olvasni megtanítani. Nem irodalmi nevelésre, hanem *irodalomra nevelésre* van szükség. A jelenlegi iskolai gyakorlat jobbra még mindig irodalomtörténetet tanít, nem irodalmat. A faktográf ismeretek szorgalmazása helyett a szövegértést kellene hangsúlyozni. Csupán a gondosan kiválasztott, az íróra, korra jellemző irodalmi műalkotások sokoldalú elemzésével érhetjük el az óhajtott célt: az írott szó művészetének befogadási képességét, az emberi szellem mélyreható kiművelését, az emberi értelem legfőbb erényének, az alkotó képzeletnek a fejlesztését. Az alkotó képzelet lényegesen fontosabb, mint a felhalmozott ismeretek. Az irodalomról s általában a művészetekről való gondolkodás három válfaja – történeti, elméleti, kritikai – közül csupán az utolsó kettő preferenciája vezethet célhoz. A kor igényeinek megfelelő irodalomra nevelés legfőbb komponense azonban a szüntelenül olvasó, tájékozódó, sokoldalúan művelt, kötelességtudó tanár.

– *Igen, s valóban sok kritika éri mostanában Szlovákiában is az iskolaiügyet, az oktatói-nevelői gyakorlatot általában...*

– Mindennemű társadalmi prosperitásnak alapvető feltétele a korszerű, jól működő intézményrendszer. Napjaink intézményei, főként a humán szférát érintők jórészt elavultak, nem követik kellő rugalmassággal a tudományok felgyorsult fejlődését. Sürgős és alapvető átszervezésükre lenne szükség, hogy megfelelhessenek a kor követelményeinek. A tudományok napjainkban tapasztalható szédületes fejlődése döntő módon és megállíthatatlanul átalakítja az emberi tudatot, szellemi életet. Sok és igen jelentős probléma származik abból, hogy a tudományok gyorsabban fejlődnek, mint az ember lelki tulajdonságai, alkalmazkodó képessége. Eme hendikep korrigálására mindenekelőtt az iskola hivatott. Nagyon fontos, mondhatnánk, a fejlődés, a modernizáció elkerülhetetlen alapfeltétele az iskola, az oktató-nevelői rendszer átszervezése, modernizálása. Az iskoláink hatástalanságának egyik jellemzője, hogy a mai maturánsok

„érettsége” elégtelen, az érettségizettek nincsenek kellőképpen felkészítve testileg-lelkileg, erkölcsi tartásban, felelősségérzetben a rájuk váró feladatokra, az élet kihívásaira, megpróbáltatásaira. A sokat hangoztatott szlogen: „Az iskola az életre nevel!”, kiüresedett. Nemcsak fogalmazási, de erőteljes tartalmi különbség, ha az iskola mindenkori feladatát így határozzuk meg: „Az iskola élni tanítson!” Komplex családi-társadalmi nevelésre mint kiemelt tantárgyra multhatatlanul szükség lenne, amely felölelné az élet minden területét, a triviális és intim szférát, a tisztálkodást, a táplálkozást, a mozgás- és öltözködéskultúrát. Az egészséges életvitelt, az emberhez méltó életcélokat, világlátást stb. Ennek a tantárgynak a kidolgozásában az egész pedagógusi társadalomnak részt kellene vennie.

– *Az utóbbi évtizedekben nem vagy jelen a hazai sajtóban. Mi késztetett erre a távolmaradásra, elnémulásra?*

– Hatvanöt évesen, 1995-ben az erre vonatkozó előírásoknak megfelelően nyugállományba helyeztek. Óraadóként azonban továbbra is a tanszéken maradtam. Szimbolikusan a 20. század végével, az ezredfordulón, irodalompedagógusi pályafutásom negyvenedik évfordulóján terveztem végleg befejezni aktivitásomat. Az ügyeletes dékán azonban pénzhiányra hivatkozva az 1999/2000-es tanévre már nem engedélyezte óraadói tevékenységem folytatását. Csalódottan, rezignáltan, de megnyugvással vettem tudomásul a döntését, hiszen erőimnek úgyszólván a végén jártam. Nagyon megviseltek a letűnt század utolsó másfél évtizedének személyi-intézményi-társadalmi eseményei, ahogyan anyám szokta mondani a hasonló élethelyzetekben: mindenből elegendem lett. Az irodalmi élet kulisszái elfordultak tőlem, azok a célok, eszmék, értékek, amelyekért egy életen át küzdöttem, divatjamúltak, elavultak, értéktelennek minősültek a fiatalok szemében. A nemzedékváltás kardcsörtető vitáiban nem kívántam részt venni. A szlovákiai magyar irodalomnak sohasem volt erős oldala a korrekt és eredményes, haszonnal kecsegtető véleménycsere. A története folyamán lezajlott viták kevés kivétellel az egymás mellett elbeszélők vagy a süketek párbeszédét idézték. Különösen lehangoló volt számomra az az igaztalan és ízléstelen hadjárat, amit a halott Fábry Zoltán műve és szellemi hagyatéka ellen folytattak az akkor fellépő fiatalok.

A társadalmi életben is aggasztó, számomra ellenszenves jelenségek tűntek fel. Döbbenetes volt tapasztalni, hogy az emberi gondolkodás iránya gyökeres változáson megy át, hogy szinte minden mozgalom, törekvés előterében a pénz, az érvényesülés dominál. A homo sapiensből hovatovább *mohó sapiens* lesz. Az egykori közösségi morál radikális individualista morállá, a közösség szempontú magatartás személyiség szempontú magatartássá, az önmegtartóztatásra nevelő civilizáció élethabzsoló, hedonista civilizációvá alakult át. A közért cselekedni, áldozatot hozni egyre kevesebbeknek fűlik a foguk. Háttérbe szorul az egymás megbecsülésére, a megértésre, toleranciára épülő köznapi tevékenység, nem egymást segítve, hanem egymás rovására élünk. A sajtó tele van gusztustalan csatározással, a hitelrontás, a politikai ellenfelek kölcsönös megbélyegzése

folyik. Lehet, hogy túlságosan borúlátó vagyok, de meggyőződésem, hogy a legsötétebb populizmus korszakába tartunk. Kevés kivétellel, nagyhangú, sokat ígérő, zseniálisan blöffölő politikusok vették át a közgondolkodás irányítását. Irodalmár lévén leginkább az írók jelenlétét hiányolom a közírásból. Hol van ma az olyan karizmatikus írói személyiség, publicista, mint a felvidéki Fábry Zoltán volt, vagy Németh László, Illyés Gyula, Veres Péter, Csoóri Sándor stb., akiknek szavára szinte az egész ország figyelt? Lehet, hogy naiv, szenilis ábrándozó vagyok, de szerintem nem lesz addig hitelt érdemlő sajtó, érdemleges közgondolkodás, közhasznú politika, amíg az írók, filozófusok, művészek hangját újból hallani nem lehet.

– *Mit jelent a számodra kisebbségi magyarnak lenni...*

– Csallóköz délkeleti csücskében születtem. Jókai városában. A ház, ahol világra jöttem, légvonalban mintegy nyolcszáz méterre volt a Vág és a Duna találkozásától, s alig másfél kilométerre a magyar határtól, ami a Duna közepén húzódik. Mindezt csupán azért említtem, mert ezen a másfél kilométeren múltott, hogy az immár hosszúnak minősíthető életemből mindössze hét évet éltem magyar állampolgárként, s az már kifejezetten balszerencse, hogy mindezt a félmúlt történelmének legsötétebb időszakában. A legfogékonyabb éveim egy hazug társadalomban és a világháború véres kataklizmáiban teltek. Magyarnak lenni történelmünk viszontagságai révén mindig nehéz volt, de különösen nehéz kisebbségi sorban. A kisebbségi helyzet természetellenes állapot, egy retardált léthelyzet, amely minden ízében meghatározza életünket, áthangolja fogalmainkat. Érzelmi, hangulati töltésükben, logikai tartalmukban, jelentésükben egyaránt árnyalja, bővíti vagy szegényíti jelentésmezejüket. A táj, haza, nemzet, nemzettudat, hazafiság, helyzettudat stb. szavak akusztikája más a többségi hazában élők tudatában, mint a kisebbségi sorsot élőkében. Nyelvhaszálatunk pontatlansága, hogy nemzetiségként aposztrofáltuk magunkat, holott valójában nem vagyunk azok. Nemzetiség csak olyan közösség, népcsoport, amelynek nincs többségi hazája (ország, állama), mint pl. a romák, kurdok stb. Mi a magyar nemzet részei vagyunk, akik többségi hazájuk határain kívül kényszerülnek élni. Azért nem említem anyaországgént, mert valójában anyaországunk sincs. Anyaországuk csak az elvándoroltaknak, elmenekülteknek, az emigránsoknak van, akik önként hagyták el hazájukat. Mi nem emigráltunk, a szülőföldünkön élünk. Innen ered az a sajátos lélektani folyamat, amelynek során a szülőföld tájélménye fokozatosan beleolvad a haza fogalmába, és körvonalazódik egy tipikusan kisebbségi fogalom, a tájhaza fogalma. Íróink idősebb nemzedéke tudatában volt ennek, és műveikben méltó helyet kap a táj, a környezet. Nekünk igazi hazánk a szülőföldünk és anyaországunk az anyanyelvünk, ahogy Márai mondta: „Nincs más haza, csak az anyanyelv”, de a többségi hazában élő, magyarul beszélő közösség, a magyar nemzet szerves részei vagyunk. A nyelvünk által vagyunk magyarok, más ismertető jelünk nincs. Az anyanyelv determinál, az anyanyelvem magyar, csak magyarul vagyok egész ember, önmagammal teljesen azonos.

– *Mi táplálja a felvidéki lokálpatriotizmusodat, létezik egyáltalán szlovákiai magyar társadalom mint érzékelhető entitás, összetartó erő?*

– Létezik, de féltő, hovatovább csak statisztikai adatként, entitásként alig érzékelhető módon. A sokat ócsárolt „átkos” idejében sokkal erősebb volt köztünk az összetartás, az együvé tartozás, az egymás iránti felelősség érzete. Napjainkban nincs szervezet, amely az összefogást, az együttgondolkodást szorgalmazná. Az egykori Csemadok a szocialista kultúrpolitika nyomása alatt, helyi csoportjainak hálózatával hasznosabb tevékenységet fejtett ki ezen a téren, mint most a magyar érdekeltségű pártok, a – nagyon kevés kivétellel – „megélhetési” politikusaink és a mai Csemadok együttvéve. Nem csodálkozhatunk a legutóbbi népszámlálás lesújtó eredményein. Hol vagyunk már Győry Dezső lelkes lát-leletétől: „Dévénytől Vereckéig hosszú sávban / mint roppant bűvópatak kanyarog / egy nép viharba bontott pántlikája / majd egymillió testvér, magyarok” (*Szegény szép pántlika*). A harmincas évek óta alaposan megtépték, elvékonyították a történelmi viharok ezt a pántlikát, olyannyira, hogy napjainkban már vihar sem kell hozzá – vékonyodik, ritkul magától. Műszaki és humán értelmiségünk egyaránt hallgat, szinte nyoma sincs a sajtóban. Hiányzik a közgondolkodást befolyásoló esszé, kevés a mélyenszántó szociológiai, gazdasági, politikai elemzés. Íróink általában távol tartják magukat nemcsak a társadalmi-politikai, hanem a kulturális élet zajlásától, problémáitól is. A szlovákiai magyarság helyzetudata, identitása nem kap erősítést tulajdonképpen sehonnan. Hiányzik az „emberség” hangja, egy Fábry-féle új vox humana ebben a fenyegető árnyakkal teli, kaotikus világban.

– *Kilencvenöt éves vagy – életed tizedik évtizedének közepéhez érteztél, emberi léptékkal mérve ez tiszteletre méltóan hosszú idő. Gondolkoztál már azon, hogy minek köszönheted a sorsnak ezt az ajándékát?*

– Őszintén szólva nem foglalkoztatott különösebben ez a kérdés. Én a tudományban hiszek, amelynek általában elfogadott álláspontja szerint 80 százalékban a gének, 20 százalékban az életvitel határozza meg az emberi élet hosszát, bár újabban sokan a fordítottjára esküsznek. Hitem szerint szüleim génjeinek szerencsés elrendeződése lehet a döntő tényező, aminek hatását még a nem éppen bölcs életvitem sem tudta lerontani. Van ugyan elég nyavalyám, de a súlyos, krónikus betegségek egyelőre elkerültek. Aggastyán korba érve sem tudom, hogy miben fogok meghalni. Az a kérdés viszont, hogy ajándék-e a hosszú élet, szintén megér egy misét. A bölcsek szerint nem a hossza, hanem a minősége fontos az életnek, amiben sok igazság van, bár a minőség kérdése is talányos. Az ősrégi kínai még így átkozta el az ellenségét: „Élhess érdekes életet!” Ez az átok a mai fülekben inkább áldásnak, jókívánságnak hangzik, mintsem átoknak. A kínai bölcsek a békességben, nyugalomban eltöltött, izgalomtól, váratlan fordulatoktól mentes életet mindennél többre becsülték. Arra pedig, hogy mi végre van a hosszú élet, csak közhellyekkel tudok válaszolni. Az életkor nem érdem, az évek száma nem minősíti az embert, csupán a tettei, elért eredményei. Csak arra lehetünk büszkéek, amit létrehoztunk, amit megalkottunk.

Bár hiú és gyarló az ember. Senki sem akar nyomtalanul eltűnni ebből a világból. Nekem is voltak ábrándjaim, amelyek aztán – leginkább az én hibámból – elfoszlottak a nagy semmisségben. Irigylem azokat, bár pusztán önámításnak tartom, akik visszanézve tökéletesen elégedettek magukkal és eredményeikkel, hogy újból megszületve pontról pontra megismételnék életüket. Nekem ez nem adatott meg. Aggastyán korba érve, életem summázatát nézve tele vagyok hiányérzettel, s egyre világosabban látom, hogy nagyobb kitartással, következetességgel többre vihettem volna. Ritka derűs óráimban azonban, bár nincs benne semmi érdemem, mégis dagad a keblem a büszkeségtől, hogy a Hold-járó nemzedék tagja lehetek. A 20. század legnagyobb horderejű tettét, a Holdra szállást elsőként végrehajtó Apolló 11 kozmonautái ugyanis mindhárman 1930-ban születtek.

– *Néhány éve pozsonyi lakos vagy, hogyan éled meg ezt a változást?*

– Erről kevés mondanivalóm van, nem is szívesen beszélek róla. A tízes évek elején megözygyültem. Mivel pedig a gyerekeim nem akartak egyedül hagyni, fölszámoltuk a komáromi otthont, és Pozsonyba költöztem. Már egy évtizede Pozsony egyik külső lakónegyedében, az egykori Pozsonyhidegkúton élek. Az öreg fát azonban nem lehet átültetni, tartja a népi tapasztalat. Ez a szentencia az emberekre is érvényes. Lemenőim – itteni lányom és unokáim – szerető gondoskodása ellenére is nehezen éltem és élem meg ezt a változást. Hiányzik a megszokott környezet, a ház, az udvar, ahova álmaimban gyakran visszatérek. Különösen a könyveim hiányoznak. Többeszes könyvtáramat a pesti lányom örökölte, Pozsonyba – helyszűke miatt – csak néhány tucat könyvet hozhattam magammal. De valahogy elpártoltam a lelkem-tudatom minden zegézugát egykor kitöltő szépirodalomtól. Főként ismeretterjesztő, természettudományi vagy filozófiai, vallástörténeti tematikájú könyveket olvasok. Sok időt eltöltök a PC, a modern kor bűvös kockája előtt. A napi politikától pedig elzárkózom, bár ez nem mindig sikerül.

– *Nem írsz-e naplót például? Hiszen, körülnézve, mintha az irodalmi naplók, naplóirodalmak reneszánszát élnénk, melyek számos figyelemre méltó gondolatot, meglátást, okfejtést, eszmefuttatást tartalmaz(hat)nak, ilyképpen okkal s joggal tarthatnak számot mások érdeklődésére is...*

– Meg sem kísértett, annál fejlettebb az önérzetem. Naplóírónak születni kell. Nem elég a szorgalom, kövekezetesség, szigorú önfegyelem is kell hozzá, ami nálam hiánycikk. Sajnálom, mert lenne mit elmondanom...

– *Ami bizonyára élvezetes, tanulságos olvasmányunk lehetne... Köszönöm a beszélgetést.*

Tóth László

TÓTH LÁSZLÓ (1949) Budapesten született, Dunaszerdahelyen él. Költő, író, művelődéstörténész. Legutóbbi kötetei: *Időző* (válogatott versek, 2025); 1989, *avagy Egy év a hetvenötből* (napló).

Perneczky Géza: A parton 1 (15), 2001 (akvarell, grafit, papír, 650×500 mm)

© Szépművészeti Múzeum

Perneczky Géza: A parton 2 (10), 2002 (akvarell, grafit, papír, 650×500 mm)

© Szépművészeti Múzeum

Perneczky Géza: A parton 2 (32), 2002 (akvarell, grafit, papír, 650×500 mm)

© Szépművészeti Múzeum

Perneckzy Géza: A parton 1 (17), 2001 (akvarell, grafit, papír, 650×500 mm)

© Szépművészeti Múzeum